

Biktor Orville,

Hitz - Gurutzatuen Aita

Hitz-gurutzatu zalea baldin bazera, eta aldizkarietakoak askatzea gustagarri ba-zaitzu, gogokoa ere izango zaizu behar-bada jakitea nork, noiz eta nun izan zan asmatua denbora-pasa hori. Irakurri bada, Mr. Orville'ri buruz zuretzat idatzi ditudan xehetasun apur hauek.

Brasil'go egunkari batean irakurriak ditut aspaldi batez. Baiña, gauza bitxia! Lerro hauek idatzita gero, Orville'ren herri gehiago jakin nahirik ingles Enziklopedi handienak, osoenak konsultatzera joan naiz (inglesa bait zan bera) ea hemen esandakoak zuzendu beharrik ote nuen; eta... ez dut arkitu haietan, ezta B. Orville'ren izenik ere! Beste izen batzuk agertzen dira hiztegitzar haietan, hitz-gurutzatuen sortzailatzat. Zer bada? Galdetu diot nere buruari, harriturik; edo Enziklopedi hauk ez dira egitiak, edo-ta brasiltar egunkari hura «pantasi oso» hutsa zan! Baina nik ezin dut sinistu ez bata ez bestea, Hala ere... ba dute brasiltarrek nolabaiteko famatxo bat, Ego-Amerika'ko beste nazioetan bederik... Aspaldiko kentua da hori. 30 milloek biztanle ziralarik Brasil'en, 60 zirala eurak esan... eta hau bezalako beste aho-berokeria hanitz. Irudimena txit «desarrollatua» dutela, nahiz beren herria «sub-desarrollatua» izan... Zer nahi dadin, nik artikulu hau ikutu gabe utzi dut; egia izan, gezurra izan, bost ajola neri, baldin euskeraz apur bat ikasteko ona ba zaizu. Urrungo batean xehetasun gehiago jakin nahi ba duzu, deitu neri; edo-ta —hau obezerorrek billatu eta guzoi jakin-erazi; kontuz baiña, euskeraz gero; Horrenbesterako gauza izango zera eta, ordurako...

Inglatera'ko Oxforshire-kondadoan bizi zan jaun hori, Orville jauna esan nahi dut, bere andrearekin. Txit ezagunak ziran biak eta guziek estimatuak. Landetxe handi eder baten jabe zan Orville. Zaldun on eta prestu, ez omen zuen akatsik... bat izan ezik, ondorio negargarri bat ekarri behar zion bat: billeretan, lagun-arteko jaietan, ez omen zekien ardoari neurria ongi hartzen, eta... gero gerokoak.

Ez zan orditzen, hori ez, baina bai berotzen, eta orduan zakar eta minbera bihurtu ohi zan. Beste hamaikatxo bezala beraz, bai han-goak eta... hemengoak. Behinola, udaberriko gau batez, adiskide ha-tzukin dantzan egonda etxerako bidea hartzerakoan, emazteak, se-narra komeni baino edanago zoala oharturik, automobilla ez gida-tzteko. morroiari gidatzen uzteko, eskatu zion, arren eta arren. Or-ville'k ezetz erantzun zion zakarki, lasai eta argi zegoela, arriskurik ez zala ta berak gidatu nahi zuela. Bide-giro txarra gau hartakoa! Lurra irristakorra zegoen... eta gertatu zan handik piska batera, ger-tabeharra, ixtripua, ondamena. Orville gaitz handirik gabe irten zan, baina emazte gaixoa bertan hilda geratu. Jakiña, juezek atzipetu ta gero kondenatu zuten, zabarkeria ta ausarkeriagatik, bost urteko pre-sondegirako.

Egia esan, bere emaztearen heriotza penagarriago zitzaion Orville jaunari, karttzelean egon beharra bera baino. Zearo itxuraldatu zan gizona denbora laburrean, kanpotik eta barrendik, gorputzez eta iza-keraz. Urdindu zitzaion ilea, makurtu kopeta, bere irripar alaia be-tirako aienatu... arras tristetu, goibeldu, muttutu egin zan dohaka-bea. Lagun onak bait-zituen, haren atsekabea nola edo hala lagun-du nahi zioten. Berak ordea, zapuzturik, ez zuen haien kartai eran-tzunik eman nahi izan, ezta iñorekin hitz-egin ere. Eta eskatu ere egin zuen azkenik, beste kontinenteko presondegiren batera alda ze-zazaten. Ego-Afrika'ko El Cabo deritzan hirira eraman zuten noizpait.

732 gn'eko gela izendatu zioten bertan. Haren atsekabeak ez zuen mugarik. Egun latz eta gogorrak haiek! Eta aspergarriak, batez ere. Osasuna ere kaskartzen asi zitzaion. Asperraldiaren erasoak uxatu nahirik, zerbaitean saiatu behar zuela gogoratu zitzaion. Papera ta lapitzak eskatu ta asi zan paperotan marrak dibujatzen, goitik behe-ra ta ezker-eskubira, kuadroak moldatuaz; gero kuadru haietarik ba-tzuk beltzez pintatzen zituen, eta besteak letraz betetzen. Ez nola-nahi, ordea, buruz eta tajuz baizik, letra haiekin hitzak osatzen zi-tuela. Behin batez hiztegi bat eskatu zuen. Bai ekarri ere ta arrezke-roz goizetik gaberraino haritu ohi zan holako jokuan.

Preso-zaina harritua zegoen. Ze demontre zerabilen preso ark es-ku artean? Ez zekien zer pentsa, ez zer egin. Azkenean, Buruzagia jakitun ipintzea erabaki zuen. Eta hala egin ere. Bai jauna, bai! du-darik ez zan, 732'ko «apupillua» burutik egiña zegoela! Bere marra ta letra ta zirriborro haiekin erotuta zebillen seguro! Haiek egiteko horrenbeste neke hartu eta gero... txoko batera bota, gauza zahar eta baliogabe bat bezala! Zoro hutsa, bai...

Sendagillea joan zitzaion ikustera. Haren ondoan eseri ta goxoki ta maitekiro asi zitzaion mintzatzen. Orville iñozua ez izaki ta be-

rehalaxe igarri zion. Lehenik ere zerbait irakurria zuen preso-zainaren begi harrituetan.

—Ero nagoela uste al duzu, sendagille jauna? Zaude, ba, la-sai! Aspertasuna aienatzeko zerbait egin behar eta... begira huni: hau ez da, nik uste, zorakeria bat, gauza oso entretenigarria baizik. Zer derizkiotzu? Sendagillea ere ez zan kamutsa, bai zera! Eta konturatu zan gizon haren egitekoan zorakeri-izpirik bat ere ez zala. Lan polita zan hura, zentzu handiko gizon baten lana, alafede! Eta zorionak eman zizkion Orville'ri, bihotzetik. Hunek, poztuta, paper haietarik ale batzuk eman zizkion ordainez. Eta horra, geroxeago sendagillea ta presondegiko Burua bera ere, bi biak jo ta ke, «Hitz-gurutzatu» bateko korapilloak askatu beharrez, ekin eta ekin! Munduan lehendabizikoa, alegia. Egun batzuren buruan preso-zainak lehendakariaren eta mirikuaren partetik gelara sartu eta «zirrihorro» haietarik gehiago eskatu zion, mesedez, Orville'ri. Gogo onez eman zion hunek mordoska bat. Ba zeukan bertan pillo ederrik!

Buruhausgarri haietatik, ez ote zitekean zerbait probetxurik atera? Hala uste zuen Buruzagiak. Sorta bat, argitasunak eta guzti, sobre batean sartu ta ots handiko egunkari batera biali zuen. Egun gutxi barru argitaratu zuten bat, inoizkoen lehenbizikoa. Atsegiñez hartu zuten irakurleek eta handik labur, egunkari gehienetan azaltzen asi ziran hitz-gurutzatu haietarik, eta egunetik egunera joan zan jendearen zaletasuna handituaz. Zaletasuna baino okerrera ere ba zan azkenean, zalekeria bat, izurrite kutsakor bat, ezin garaituzko griña bat!

Kartzeletik irtetzerakoan, Buruzagiak kontu zehatzak azaldu zizkion Orville'ri. Egunkariak joku berria txit ongi pagatuta diru pillo galanta bat zeukan irabazia alajaña!

Asmaketa hura miresgarria bada, eta miresgarria ere gizon bat preso egonez aberastu ahal izatea, ez al da miersgarriago kargudun haren prestutasuna, haren esku-garbitasuna?

Orville ez zan Ingalterra'ra sekulan itzuli. Baratzadun etxetxo bat erosi zuen inguruko hauzo batean, eta eremutarra bezala hantxen bizi zan, zerbitzari beltz batekin. Noizpeinka bixita bat egin ohi zion kartzeleko Buruzagiari hitz-kurutze aukerako bat eramaten ziola bide-nabar, asma ahal zezakean zailen eta nahasiena.

Hil zanean, harako neskame beltza geratu zan haren ondasun guzien jabe. Eta hunek, esker onez, nausiaren hil-harriaren gainean hitz-gurutze bat, ederki landua ta koskatua ipiñi-azi zuen, omenaldirik atseginen eta samurrena horixe izango zitzaiola zuzen pentsaturik...

R. BOZAS-URRUTIA.